

peccatis in proximum. Sed quæres (quod in secunda confirmatione tangebatur) an tale peccatum sit semper contra unitatem universalis Ecclesiæ, an vero possit esse contra unitatem specialem, verbi gratia, privatæ congregationis et religionis. Respondetur, dividere corpus, in quo debet esse specialis aliqua conjunctio, temere et irrationabiliter, sine dubio esse malum, et contra charitatem specialiter, quia charitas inclinatur et obligat ad talem pacem et spiritualem unitatem servandam. Unde si quis directe tale damnum intenderet in proximo, sine dubio peccaret specialiter contra charitatem; idem ergo est si indirecte id faciat, juxta dicta. Hæc autem malitia non nisi ad schisma revocari potest, et consonat Pauli 1 ad Corinth. 1: *Et non sint in vobis schismata*. Ubi D. Thomas ait schismata proprie esse, quando vel ob diversam fidei confessionem, vel ob diversas sententias de agendis, homines unius collegii in diversas separantur partes; tamen hoc peccatum est diminutum in ratione schismatis; nam quia spiritualis conjunctio totius Ecclesiæ est primaria, ad quam omnes aliæ referuntur, ideo schisma, proprie dictum, est tantum quando aliquis facit divisionem universalem ab Ecclesia; et de hoc loquuntur jura, cum de schismate faciunt mentionem.

10. *Tertia conclusio tripartita*. — Dico tertio: hæc malitia ex suo genere mortalis est, et gravissima, minor tamen quam malitia hæresis. Prior pars per se nota est ex dictis, eamque explicat D. Thomas 2. 2, q. 39, art. 2. Secundam ita explicat D. Thomas ibid., ad tertium, hanc malitiam esse gravissimam omnium, quæ sunt erga proximum, ratione gravissimi damni, quod infert Ecclesiæ in maximis bonis. Præterea hoc verificatur maxime, quando fit intentione directa; sic enim includit odium, quod, ut supra dixi, disputatione sexta, sect. 2, n. 1, secundum se est maximum eorum quæ sunt contra proximum. Ultima pars intelligitur etiam ex genere, et præcise distinguendo et comparando malitias. Nam malitia hæresis ex suo genere est contra Deum directe, schisma vero contra proximum; alioquin si comparemus peccatum hæresis, ut includit etiam malitiam schismatis, manifestum est esse majus, sicut totum est majus sua parte; omnia vero intelliguntur ex genere, nam ex circumstantiis sæpe schisma potest superare hæresim, quia potest afferre majora damna; quapropter hæc peccata sæpe æquiparantur a Patribus, et multa habentur in Decretis, 24, quæst. 2. Videri potest

Turrecr., lib. 4, c. 5 et 6; Castro, de Justa punit., lib. 1, cap. 2; Joan. Jovinianus, in nupero Opusculo de schismate, c. 3.

11. *Grassante schismate, quid agendum*. — Quid vero faciendum sit tempore schismatis, agit late Turrecr., in c. 14. Et nonnihil Cajetanus hic, et in Summa, verbo *Schisma*. Sed breviter dico, si sit aliquis certus Papa de quo prudenter dubitari non possit, illi est adhaerendum, et qui aliis favent, sunt schismatici. Si vero Papa sit dubius, ita ut non possit prudenter cognosci, nulli est adhaerendum, quia revera nullus eorum habet jus verum in Ecclesia acquisitum. Quapropter si contrarium fiat, schisma fovetur, et hac etiam ex parte peccari potest hoc peccato. Addendum vero est, plebem satisfacere sequendo suos pastores, et doctores Catholicos, quando aliter non potest eis constare veritas.

SECTIO II.

Quæ sint pœnæ schismaticorum.

1. *Prima conclusio*. — Dico primo, schismaticos esse ipso facto excommunicatos, saltem in Bulla Cœnæ, quamvis de jure communi res non sit adeo clara; nam in cap. *De Liguribus*, 23, quæst. 9, solum dicitur esse excommunicandos; sed in cap. *Licet*, extra, de electione, excommunicantur ipso jure schismatici, specialiter in electione Pontificis. Et in cap. primo, extra, de Schismaticis, fertur etiam excommunicatio jure; sed videtur loqui de schismaticis hæreticis; tamen in cap. *Nulli*, distinct. 19, videtur fieri generaliter excommunicatio contra omnes. In cap. etiam *In nomine Domini*, 23 distinct., additur depositionis pœna, scilicet imponenda; non enim incurritur ipso jure.

2. *Secunda conclusio*. — Dico secundo: puniri possunt schismatici omnibus fere pœnis hæreticorum, atque adeo reges privari regnis, etc. Tamen de facto nullam pœnam incurrunt ante condemnationem; neque principi schismatici, si hæretici non sint, privantur sua jurisdictione, donec condemnentur, quia nulla est talis pœna lata contra ipsos; nam omnia jura continentia has pœnas loquuntur de hæreticis; et hæc est communis sententia, etsi Panorm. et alii, in cap. *Cum non ab homine*, de Judiciis, senserint contrarium.

3. Dico tertio: schismatici ita sunt privati spirituali potestate sicut hæretici; unde potestate ordinis non privantur, et stando in

jure divino, neque potestate jurisdictionis, aut beneficiis ecclesiasticis, ut a fortiori patet de pœnis hæreticorum; tamen ipso jure, de jure positivo, privantur dignitatibus, beneficiis, atque adeo bonis ecclesiasticis, in dicto cap. *Nulli*, distinct. 19; et hoc modo dicit Glossa, cap. 1 de Schismat.: *Ecclesiam, quæ habet Episcopum hæreticum aut schismaticum, vacare intelligitur*; quod dictum Turrecremata, libro 2, cap. 102, extendit ad Summum Pontificem; sed quicquid sit de Papa hæretico, de quo alias dixi¹, tamen de pure schismatico id omnino est falsum, quia extra casum hæresis nullus unquam dixit, ipso jure divino Papam privari sua dignitate; imo et in casu hæresis illud falsum est; jure autem humano privari non potest extra eum casum, ut ipsemet late docet, libro 2, cap. 93, et in materia de fide ostenditur; quare, certum sit Papam nullam ex dictis pœnis incurrere, quia neque ipse se potest excommunicare, neque Ecclesia potest illum punire, quamvis jure defensionis possit illius conatibus resistere, ut late Turrecr., cap. 102; et Cajetan., de auctoritate Papæ; et Cano, cap. 22; et Castro, lib. 2 de Punitioe hæreticor., cap. 2.

DISPUTATIO XIII.

DE BELLO.

Bellum absolute dictum duplex. — Pugna exterior, quæ exteriori paci repugnat, tunc proprie bellum dicitur, quando est inter duos principes, vel duas republicas; quando vero est inter principem et suam rempublicam, vel inter cives et rempublicam, dicitur seditio; quando inter privatas personas, vocatur rixa, vel duellum; inter quæ materialis magis quam formalis differentia esse videtur, atque de his omnibus dicemus, de quibus D. Thomas 2. 2, q. 40, 41 et 42, et alii infra referendi.

SECTIO I.

Utrum bellum sit intrinsece malum.

1. *Primus error, de quo et sequenti Bellar., de Laicis, l. 3, c. 14, et 16; Molina, de Just., disp. 99*. — *Secundus error*. — *Contra hos etiam hæreticos citantur alii a Cenedo, collect. 59, prim. part.* — Prima hæresis affirmat esse

¹ Vid. in tract. de Fide, disp. 10, sect. 6.

intrinsece malum et contra charitatem, bellare. Ita tribuit Manichæis Augustinus, 22, capite 74, quos secutus est Wicleph, teste Waldense, de Sacramentalibus, titul. ultim., capit. penultim. Secundus error, bellum peculiariter esse prohibitum Christianis, et præcipue contra Christianos; ita refert Echius, in Enchiridio, capit. 22; et idem alii hæretici nostri temporis contendunt, distinguendo tamen duplex bellum, defensivum et aggressivum, quæ membra num. 6 exponemus: sequentes conclusiones rem explicabunt.

2. *Prima conclusio negativa de fide*. — *Objectio prima ex 1 Paral., 28*. — *Objectio secunda ex Matt. 26; Isa. 2, et 11*. — *Tertia, e Concilio Nicæno, Leone Papa*. — *Quarta, ex ratione*. — *Confirmatur*. — Prima sit: bellum simpliciter nec est intrinsece malum, nec Christianis prohibitum. Est de fide, atque expressa in Scriptura; in veteri namque Testamento laudantur bella facta a sanctissimis viris, Genes. 14: *Benedictus Abraham, et benedictus Deus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt*. Idem legitur de Moyse, Josue, Samsone, Gedeone, Davide, Machabæis, et aliis, quibus sæpe jusserat Deus inferre bellum hostibus Hebræorum; et Paulus, ad Hebræos 11, dicit Sanctos in fide vicisse regna; idem confirmatur aliis testimoniis Patrum, apud Gratian., 23, q. 1 et 2; item Ambros., lib. de Off., per varia capita. Objicies vero primo Dominum dixisse Davidi: *Non edificabis mihi templum, quia vir sanguinum es*; secundo, quia Christus Petro dixit, Joan. 18: *Mitte gladium tuum in vaginam*, etc.; Isaia 2: *Conflabunt gladios in vomeres, et non exercebuntur ultra ad prælium*, et cap. 11: *Non nocebunt, et non occident in monte sancto*; loquitur autem Propheta de tempore adventus Messiae, quo maxime, quid licitum sit aut non sit, exploratum esset futurum. Tertio, in Concilio Nicæno, capit. 11, imponitur pœna Christianis, qui post acceptam fidem militiæ sese adscribunt; et Leo Papa, ep. 92, ait prohibitum esse bellum Christianis post solemnem pœnitentiam. Quarto, bellum moraliter affert secum infinita peccata: illud autem opus per se censetur malum et prohibitum, quod moraliter semper habet conjunctas indebitas circumstantias, et damna proximorum. Ad hæc, bellum est contra pacem, et dilectionem inimicorum, et injuriarum remissionem.

3. *Ad primam objectionem*. — *Ad secundam*. — *Ad tertiam*. — *Ad quartam objectionem*. — *Ad confirmationem*. — Respondetur

ad primum, id dici propter injustum homicidium Uriæ; item, propter majorem templi reverentiam. Ad 2 dices Christum Dominum loqui de illo, qui auctoritate privata vult digladiari, et præcipue contra principis voluntatem. Verba autem Isaiaë, præcipue in c. 41, referri solent ad statum gloriæ. Secundo dicitur fuisse significatam pacem futuram in adventu Messiaë, ut exponit ibi Hieron., et Euseb., l. 1 de Demonstr., c. 1, et alii Patres. Vel certe significatur ab Isaia spirituale bellum Apostolorum, et prædicatorum Evangelii, qui non materiali gladio, sed spirituali, mundum vicerunt: ita Justin., Apolog. 2 pro Christianis, et alii. Item Concilium Nicænum specialiter loquitur de iis Christianis, qui signum infidelium militum, quod deposuerant, iterum assumebant. Et Leo Papa, ut Glossa explicat, c. *Si qui*, et c. *Contrarium*, de Pœnitentia, dist. 5, de his agit, qui post publicam pœnitentiam injunctam revertentur ab bellum, ante illam expletam. Dico etiam, initio Ecclesiæ expedire potuisse prohibere iis, qui convertentur ad fidem, ne statim ad militiam irent cum infidelibus, et sub infidelibus ducibus. Ad rationem, respondet Augustinus, 19 de Civit., capit. ult., bene probare, bellum, quoad fieri possit, esse vitandum, et solum in necessitate extrema, quando nullum aliud medium superest, tentandum; non vero esse prorsus malum, quia quod ex eo sequantur mala per accidens est, et majora sequerentur, si nunquam liceret. Unde ad confirmationem, negatur bellum esse contrarium honestæ paci, sed iniquæ; est enim potius medium ad veram et tutam pacem obtinendam. Similiter non est contra inimicorum dilectionem; nam qui honeste bellum gerit, non odit personas, sed opera, quæ juste puniunt; et idem est de remissione injuriarum, præcipue quia hæc non est omnino in præcepto, nam vindicta, via legitima, potest interdum peti absque injuria.

4. *Secunda conclusio bipartita.* — Dico secundo: bellum defensivum non solum est licitum, sed interdum etiam præceptum. Prior pars sequitur ex prima conclusione, quam etiam citati Doctores admittunt, et habet locum non solum in publicis magistratibus, sed etiam in privatis personis; nam vim vi repellere omnia jura permittunt, cap. *Si vero*, extra, de sententia excommunicationis. Ratio est, quia jus propriæ defensionis est naturale et necessarium. Unde facile ostenditur pars secunda: nam propria defensio interdum esse

potest in præcepto, saltem ex ordine charitatis, ut dictum est disputatione 9; item defensio reipublicæ, præcipue si ex officio incumbat. Vide Ambrosium, 1 de Off., c. 7. Oppones, nam ad Romanos 12 dicitur: *Non vos defendentes, charissimi*; cui consonat, illud Matth. 5: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe et alteram*. Respondetur in priori loco sermonem esse de vindicta, unde alia lectio habet: *Non vos vindicantes*; et græcum verbum ἐκδικούμετες, utrumque significat; patet tamen sensus ex sequentibus: *Scriptum est enim: Mihi vindicta*, etc. Idem est sensus secundi testimonii, si de præcepto intelligatur; quamvis etiam possit intelligi, ut Augustinus, tomo quarto, libro de Mendacio, c. 15, et alibi exponit, de animi præparatione, utique quando id fuerit necessarium; nam alias tantum est consilium.

5. *Tertia conclusio probatur.* — Dico tertio: bellum etiam aggressivum non est per se malum, sed potest esse honestum et necessarium. Constat ex testimoniis Scripturæ superioris allatis, quæ indifferenter loquuntur. Idem constat ex usu Ecclesiæ, a Patribus et Pontificibus sæpius approbato, prout omnia late congerit Roffensis, art. 4, contra Lutherum. Viderique potest Turrecr., 23, quæstione 1, num. 1 et 2, et multa alia videri possunt 23, quæst. 8, a c. 7. Ratio est, quia tale bellum sæpe est reipublicæ necessarium ad propulsandas injurias, et coercendos hostes, neque aliter possent reipublicæ in pace conservari. Est ergo hoc jure naturæ licitum, atque adeo etiam lege evangelica, quæ in nulla re derogat juri naturali, neque habet nova præcepta divina, præterquam fidei et sacramentorum. Quod vero Lutherus aiebat, non licere resistere castigationi Dei; ridiculum est: Deus enim non vult hæc mala, sed permittit, unde non prohibet quin juste possint propulsari.

6. *Quid bellum defensivum, quid aggressivum.* — *Notatio.* — Superest exponamus quod bellum sit aggressivum, quod vero defensivum: interdum enim in apparentia videri potest aggressio, quæ tantum est defensio. Nam si hostes, verbi gratia, occupent domos, vel res aliorum, alii vero eos invaserint, non aggressio est, sed defensio. Quomodo leges civiles dicentes, si quis velit me expellere a possessione, licere vim vi repellere, etiam in conscientia veræ sunt, ut in leg. 1, Cod. *Unde vi*, et lege 1 et 3, ff. de Vi, et vi armata. Quia illa non est aggressio, sed defensio, quam etiam licet aggredi propria auctoritate; atque ex-

tenduntur hæc jura ad eum qui, cum esset abiens, dejectus est a possessione quam vocant naturalem, revertensque impeditur ne illam recuperet. Decernunt quippe spoliatum posse armis rem aggredi, etiam propria auctoritate, siquæ illa non est vere aggressio, sed defensio possessionis civilis; habetur in cap. *Solum*, extra, de Restitutione spoliatorum. Quocirca notandum est, an injuria sit in fieri moraliter, an facta jam sit et per bellum satisfactio intendatur. Quando se habet hoc secundo modo, bellum est aggressivum: primo modo habet rationem defensionis, dummodo fiat cum moderamine inculpatae tutelæ. Existimatur autem injuria esse in fieri, quando vel revera ipsa actio injuriosa est in fieri, physice etiam loquendo, ut quando homo non est omnino dejectus a possessionis suæ jure; vel dejectus quidem est, tamen in continenti, id est, sine notabili mora, procurat se tueri ac restituere. Cujus ratio est, quia quando aliquis est moraliter in actuali resistentia, et conatur, quoad potest, suum jus tueri, non censetur simpliciter passus injuriam, nec dejectus a sua possessione. Ita exponunt communiter Doctores, Sylv., verbo *Bellum*, 2; Bartol. et Juristæ, in dicta lege 3, § *Cum igitur*, ff. de Vi, et vi armata.

7. *Conclusio quinta.* — Dico quarto: ut bellum honeste fiat, nonnullæ conditiones sunt observandæ, quæ ad tria capita revocantur. Primum, ut sit a legitima potestate. Secundum, ut justa causa, et titulus. Tertium, ut se vetur debitus modus, et æqualitas in illius initio, prosecutione, et victoria, quæ omnia patebunt ex sequentibus sectionibus. Ratio vero conclusionis generalis est, quia licet bellum per se non sit malum, tamen propter multa incommoda quæ secum affert, ex iis negotiis est quæ sæpe male fiunt. Et ideo etiam multis indiget circumstantiis ut honestetur. (De quo Bellar., de Laicis, l. 3, cap. 15; Molin., disp. 140 et sequent.)

SECTIO II.

Apud quem sit legitima potestas indicendi bellum.

1. *Prima conclusio.* — Quæstio est de bello aggressivo: nam potestas se defendendi ab injusto invasore penes omnes datur. Dico primo: supremus princeps qui superiorem in temporalibus non habet, vel respublica quæ similem jurisdictionem apud se retinuit, habet jure na-

turæ potestatem legitimam indicendi bellum. Ita D. Thomas 2. 2, quæst. 40, art. 1, probaturque ab omnibus. Vide Covarr., regula *Peccatum*, 2 part., § 9, pleraque jura, et Doctores etiam Theologos adducit. Ratio est, primo, quia hoc bellum, ut ostendimus, interdum licet jure naturæ; ergo oportet potestatem illud indicendi esse apud aliquem; ergo maxime apud habentem supremam potestatem; nam ad eum maxime spectat tueri rempublicam, imperareque inferioribus principibus. Secundo, quia potestas indicendi bellum est quædam potestas jurisdictionis, cujus actus pertinet ad justitiam vindicativam, quæ maxime necessaria est in republica ad coercendum malefactores; unde sicut supremus princeps potest punire sibi subditos quando aliis nocent, ita potest se vindicare de alio principe, vel republica, quæ ratione delicti ei subditur; hæc autem vindicta non potest peti ab alio iudice, quia princeps, de quo loquimur, non habet superiorem in temporalibus; ergo si alter non sit paratus ad satisfaciendum, compelli potest per bellum. Dixi in conclusione, *vel respublica*, ut comprehenderem omnem modum regiminis: in omnibus enim est eadem ratio. Solum est advertendum in monarchico regimine, postquam respublica transtulit suam potestatem in unum aliquem, non posse citra voluntatem illius bellum indicere, quia jam non est suprema. Nisi forte princeps esset ita negligens in vindicanda et defendenda republica, ut ea de causa, publica et gravissima incommoda pateretur; tunc enim posset tota respublica se vindicare, et privare ea auctoritate principem, quia semper censetur apud se retinere eam potestatem, si princeps officio suo desit.

2. *Secunda conclusio.* — *Prima limitatio conclusionis ex Victoria.* — *Secunda limitatio.* — *Non placet simpliciter.* — Dico secundo: princeps, et respublica imperfecta, et quicumque superiorem habet in temporalibus, non potest juste bellum indicere sine sui superioris auctoritate. Ratio est, quia hujusmodi princeps potest petere jus a superiore suo; ergo non habet jus indicendi bellum, quia quoad hoc se habet ut privata persona; ea enim de causa, privati indicere bellum non possunt. Secundo, quia talis belli indictio est contra jus supremi principis, cui hæc facultas præcipue commissa est, quia sine illa non posset pacifice et convenienter gubernare. Hæc vero limitat Victoria supra, et indicat etiam Cajetanus, et alii: primo, nisi antiquissima consuetudine aliud esset observatum. Quod verum

fortasse est, quando bellum est indictum contra non subditos ipsi regi: si namque esset contra membrum aliud ejusdem regni, videretur sane talis consuetudo contra legem naturalem; nam quando est tribunal et potestas superior utrique parti, contra jus naturæ est quasi auctoritate propria per vim jus suum petere. Item in privatis personis hoc sine dubio contra jus naturæ militat: at vero tunc illa duo membra ejusdem reipublicæ, quamvis sint principaliora, attamen habent se ut privatæ personæ. Secundo limitat Victoria eandem conclusionem, nisi rex supremus sit negligens in vindicanda injuria, nam tunc posset inferior princeps se vindicare. Quod tamen non placet, præcipue inter membra ejusdem reipublicæ: nam privata persona, quando non potest jus suum obtinere publico judicio, licet occulte et sine scandalo possit sese indemnem servare, non tamen per vim et bellum, et multo minus vindicare se potest, quando per judicem non potest. Nam vindictio propria, auctoritate privata, intrinsece mala est, atque eo colore facile excitarentur tumultus et bella in republica; sed jus vindictæ, quod habet pars reipublicæ, vel privata persona, tantum est imperfectum, et in illo habent hæc incommoda majorem locum; ergo non est illi danda hæc licentia, nisi solum intra limites justæ defensionis.

3. *Prima notatio.* — *Secunda notatio.* — *Tertia notatio.* — Sed vero addendum primo sufficere interdum in his voluntatem interpretativam principis, quando negotium instat, neque statim potest fieri recursus, ac præcipue si bellum suscipiatur contra alienos, et maxime si alias sint declarati hostes principis. Addo secundo, si interdum hujusmodi inimici capiuntur intra terminos alicujus reipublicæ imperfectæ, non solum tunc licere contra illos justam defensionem, sed etiam aggressionem, vindictam et punitionem, quæ ratione criminis commissi in proprio territorio efficiuntur subditi. Tandem addendum est plura licere uni civitati vel reipublicæ in ordine ad propriam defensionem, quam uni privatæ personæ, quia bonum illud est commune et excellentius, et potestas etiam ejus est suo modo publica et communis; non mirum ergo si plura ei liceant.

4. *Quæstiuncula in gratiam primæ et secundæ conclusionis.* — *Supremæ jurisdictionis signum.* — Quæres quæ sit reipublica perfecta, quisve sit supremus princeps. Respondetur primum omnes reges hac in parte esse supre-

mos. Ita Innocentius III, cap. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitimi. Multi etiam duces hanc vendicant supremam potestatem. Quare falluntur Canonistarum nonnulli dicentes, solum imperium esse hoc modo supremum. Itaque hoc pendet ex modo jurisdictionis cujuscumque principis aut reipublicæ, et signum supremæ jurisdictionis est, quando apud talem principem, rempublicamve, est tribunal, in quo terminantur omnes causæ illius principatus, neque appellatur ad aliud tribunal superius. Quando vero locus est appellationi, est signum imperfecti principatus, cum appellatio actus sit inferioris ad superiorem. Unde advertendum est primo, non omnes respublicas subditas eidem regi, esse imperfectas secundum se, nam contingit illam conjunctionem factam esse per accidens, quod indicat diversitas legum et tributorum, etc. Et quamvis hæc differentia non multum referat ad potestatem de qua modo agimus, quæ jam est in rege, refert tamen multum ad potestatem, quam talis reipublica potest habere contra suum regem, si in tyrannidem declinet. Nam si est perfecta, habet potestatem contra suum regem, etiamsi ipse habeat alia regna; secus vero si sit imperfecta, et pars ejusdem regni, nam tunc nihil potest sine consensu totius; quæ omnia, cum in lege naturali fundata sint, communia sunt Christianis et infidelibus.

5. *Ut christiani principes subdantur Pape.* — Sed pro christianis principibus est secundo notandum, summum Pontificem, quamvis non habeat directam potestatem in temporalibus extra suum dominium, habere tamen indirectam, ex c. *Venerabilem*, de Electione, et capit. *Novit*, de Judiciis. Hoc ergo titulo habet jus advocandi sibi causam belli, et potestatem ferendi sententiam, cui partes tenentur obedire, nisi manifestam faciat injuriam; nam id certe necessarium est ad bonum spirituale Ecclesiæ, et ad infinita prope mala devitanda; quapropter Soto, ad Rom. 12, dixit raro inter principes christianos esse bellum justum, quia aliam viam expeditam habere possunt ad terminandas causas communes. Sed nihilominus interdum Pontifex non interponit auctoritatem, ne fortasse sequantur majora mala; tunc vero principes supremi non tenentur facultatem a Pontifice extorquere, sed quandiu non prohibentur, possunt jus suum prosequi; oportet tamen cavere, ne ipsi in causa sint ut Pontifex non audeat se interponere; nam tunc non excusabuntur a culpa. (Vide in Defensione fidei, lib. 3, c. 22).

SECTIO III.

Utrum indicere et exequi bellum liceat etiam clericis.

6. *Tertia conclusio, ejusque ratio.* — Dico tertio: bellum quod, juxta præcedentem conclusionem, sine legitima auctoritate indicitur, non solum est contra charitatem, sed etiam contra justitiam, etiamsi adsit legitima causa. Ratio est, quia actus ille tunc fit sine jurisdictione legitima; est ergo illegitimus. Et hinc provenit ut ex tali bello oriatur obligatio restituendi omnia damna. Verum quidem est quod, si quis per hujusmodi bellum recuperet tantum res suas, non teneatur restituere illas; tenebitur tamen ad damna omnia et expensas aliorum. Ratio est, quia in his fecit inæqualitatem, cum esset causa injusta omnium illorum; in accipiendo autem res suas, proprie non fecit injuriam, nisi fortasse in modo, ex quo tamen præcise sumpto non oritur obligatio restituendi. Unde etiam infertur quod Sylvester, verbo *Bellum*, primo, quæst. 40, notavit, eum, qui sine hac auctoritate bellum facit, etsi alias habeat legitimum titulum, incurrere pœnas injuste bellantium, atque adeo, si incendiarius sit, incurrere excommunicationem latam contra incendiarios.

7. *Dubium subortum resolvitur.* — Sed quæri potest an, si rex christianus, aut princeps soli Pontifici subjectus, contra Pontificis ipsius prohibitionem, faciat nihilominus tale bellum justum, peccet contra justitiam, an solum contra obedientiam, nam hinc pendet judicium de obligatione restituendi. Respondeo: quandoque Pontifex non ita prohibet, ut causam ad se revocet, et se judicem constituat, princeps non peccat contra justitiam prosequendo jus suum, sive in eo bello non prohibendo male faciat Pontifex, sive non faciat. Ratio est, quia tunc nihilominus retinet suam jurisdictionem et potestatem. Si tamen Papa sua auctoritate et potestate juste impediat bellum, ut contrarium bono spirituali Ecclesiæ, ac proinde adimat principi jus omne bellandi, prout potest, in tali casu peccabit contra justitiam princeps, ac tenebitur ad restituendum. Ratio est, quia jam tunc in ea causa non habet titulum quo juste possit alteri principi inferre damna per bellum; quæ igitur tunc intulerit, contra justitiam etiam commutativam inferet, atque adeo ex justitia erunt resarcienda. Nec refert quod per indirectam potestatem Pontifex dictum principem privet bellandi jure, dummodo ex vera causa communis boni, ut supponimus, illum privet.

1. *Exponitur quæstio.* — Quoniam contingit supremam potestatem in temporalibus reperiri in principibus ecclesiasticis, oportet exponere an supradictum jus commune sit illis; et simul etiam explicabimus quod quærit D. Thomas secunda secundæ, quæstione quadragesima, articulo secundo, an liceat clericis et episcopis pugnare; et quæstio est de bello aggressivo, non de defensivo. Nam hoc, sicuti naturæ jure conceditur, ita positivo nulli prohibetur, sive defensio sit propriæ vitæ, sive priorum honorum, sive sit alterius, et maxime patris, et boni communis. Habet autem dicta quæstio locum in jure positivo divino atque humano; nam in jure naturali nulli est per se prohibitum militare, aut indicere bellum, nisi fortasse ei qui impotens est ad militandum, ut dicuntur moraliter esse femine; sed tamen etiam in illis non est simpliciter prohibitum, et indicere sine dubio possunt, si essent supremi principes. Igitur solum dicendum est de positivo jure, quod tantum habet locum in personis ecclesiasticis.

2. *Prima conclusio certa et communis.* — *Confirmatio, de qua in tom. de Censur., disput. 47, sect. 1, a n. 5.* — Dico primo: Prælati Ecclesiæ, Episcopi, si qui sunt supremi in temporalibus, possunt licite, et sine metu etiam irregularitatis, indicere bellum, suppositis aliis conditionibus. Conclusio est certa, et communis. Ratio est, quia hoc jus pertinet ad illam supremam potestatem, quæ integra et perfecta est in hujusmodi principibus, et talis actus non est illis prohibitus, ut patet ex multis decretis, 23, quæstione octava. Rursus ipsi directe non persuadent homicidium aut mutilationem, sed actum fortitudinis. Et confirmatur, nam simili de causa licet his principibus constituere judices, qui juste judicent in causis criminalibus. Addit vero Sylvester, verbo *Bellum*, 3, numero secundo, hoc jus posse convenire Episcopis ex vi spiritualis potestatis, indirecte tamen, quod necessarium sit ad bonum spirituale. Quod de Summo Pontifice facile creditur, de aliis non supremis dominis temporalibus solum titulo defensionis; nam ad agrediendum non sunt ipsi supremi in spiritualibus, et facile possunt ad supremum caput habere recursum.

3. *Secunda conclusio bipartita.*—Dico secundo: etsi jure divino non sit prohibitum clericis per se exequi bellum, ecclesiastico tamen jure prohibitum est. Prior pars probatur, quia nullum extat tale præceptum divinum, neque ex Scriptura, neque ex traditione habetur, nec omnino in sacerdotali munere includitur, aut intrinsece continet repugnantiam cum recta ratione. Confirmatur a simili, quia non est jure divino prohibitum clerico esse judicem in causa sanguinis. Posterior certa est, habeturque ex capit. *Clericus*, distinctione quinquagesima, ubi Nicolans Papa id prohibet sub pœna suspensionis, et 23, quæst. 4, habentur multi canones de hac re. Rationes et congruentiæ quare hoc sit præceptum, faciles sunt. Lege D. Thomam 2. 2, quæst. 40, art. 2.

4. *Consecrarium ex conclusione.*—Ex prima conclusionis parte, sequitur Summum Pontificem posse dispensare in dicto præcepto, quia humanum est; cujus contrarium sensit Gratian., 23, quæst. 8, in principio, sed sine ullo fundamento. Patet etiam ex multis juris capitibus, et solet afferri casus magnæ necessitatis, si is pertineat ad commune bonum Ecclesiæ; nam tunc etiam clerici possunt jure naturali obligari ad hujusmodi bellum. Verum quidem est tale bellum potius pertinere tunc ad defensionem, nam in aggressivo bello moraliter non adest tanta necessitas. Lege Cajetanum, citato loco, D. Thom., Covarr., relectione in Clementinam *Si furiosus*, parte 2, § 3, num. 2.

5. *Tertia conclusio.*—*Sylvester refellitur.*—Dico tertio: præceptum hoc sub mortali obligat eos qui in sacris sunt constituti. Primo, quia materia est gravissima, et sub gravissimis pœnis ac censuris prohibetur. Quod vero obliget constitutos in sacris etiam subdiaconatus, sententia communis est D. Thomæ, art. illo 2; Cajet., ibidem; Sylvest., verb. *Bellum*, 3 p., q. 2; Anton., 3 p., tit. 28, c. 2, § 6; Covarr. citati, et aliorum, in cap. *Petitio*, de Homicidio. Est ratio facilis, quia proxime jam accedunt ad sacrum ministerium, et ad illud obligantur. De aliis vero existentibus in minoribus, quia imperfecte participant statum clericalem, probabile est vel nullo modo obligari, præsertim si jam omnino renuntiarunt statui, vel certe ad summum obligari sub veniali. Ita Soto, 5 de Justitia, q. 1, art. 4; Covarr., in Clement. *Si furiosus*, part. 2, § 3, num. 2; nisi forte habeant beneficium ecclesiasticum; quia tunc jam sunt ex officio ministri Ecclesiæ, et tenentur, ut multi credunt, aspirare

ad altiores ordines, vel saltem non ponere impedimentum illis, dum in officio suo manere volunt, ideoque graviter obligantur¹. Sed oportet advertere hoc peccatum clericorum præcise non esse contra justitiam, sed contra religionem vel obedientiam; et ideo si aliæ conditiones justii belli adsint, nihil tenentur restituere, quamvis contrarium sentiat Sylvester, verbo *Bellum*, 3, q. 4, quia *Princeps* (inquit) *sicut non potuit dare clerico auctoritatem bellandi, ita nec prædandi*; sed hoc non urget, quia licet non potuerit dare facultatem licite bellandi, tamen dare potuit potestatem bellandi sine injuria, dum per Pontificem suo jure non privatur, ut in fine superioris sectionis dictum est, et hoc satis est ut non teneantur restituere; sicut patet in clerico occidente alium tanquam ministro justitiæ; nam tunc non peccat contra justitiam, nec tenetur restituere.

6. *An clerici bellantes fiant irregulares, de quo auctor, de Censur., disp. 47, sect. 6.*—Sed quid de irregularitate? Respondetur, si bellum sit injustum, et in eo aliquis occiditur aut mutilatur, omnes milites fieri irregulares, sive sint sacerdotes, sive non, sive per se interficiant, sive per alios. Ita Sylvester, verbo *Bellum*, tertio, quæstione tertia, ubi citat nonnulla jura quæ certe me non satis convincunt. Tamen quia res est dubia, pars hæc est superior, ea ratione, quia sic bellantes censentur cooperari illi homicidio, quia injuste moraliter omnes influunt, sive proxime, sive remote. Si vero bellum sit justum, distinguendum ulterius est. Nam si clericus peccat militando, et per se occidit alium, manet irregularis, quia manifeste est voluntarius homicida: si vero ipse non occidat, quamvis occidant alii, non manet irregularis, ut indicatur in cap. *Petitio*, extra, de Homicidio, et c. *Presentium*, et cap. *Continentia*, de Clerico percussore. Fundamentum est, quia cum bellum per se sit justum, et damna per accidens sequantur, non imputantur jam alicui moraliter; solum ergo ei, qui physice ea facit, imputari possunt. Si tamen clericus licite militans per se occidat, vel mutilet aliquem, idque faciat ex necessitate inevitabili defendendi vitam propriam, non evadit irregularis. Extra hunc vero casum Cajetanus, secunda secundæ, quæstione quadragesima, art. 2, censet semper fieri irregularem. Idem docet Navarr., cap. 27, num. 213. Ratio

¹ De hac obligatione ascendendi ad ordines, late Sancius, lib. 7 Matrim., disp. 45.

eorum est, quia solum in jure excipitur casus propriæ defensionis, in Clementina *Si furiosus*, de Homicidio. Et confirmatur, nam in capite illo *Petitio*, de Homicidio, in quodam bello justo defensionis proprii oppidi, respondet Pontifex consultius esse ut clerici in illo bello se abstineant ab altaris ministerio, et ita simpliciter hunc textum adducit D. Thomas 2. 2, quæst. 64, artic. 7, ad 3. Verum est id responderi potuisse, quia fortasse illi clerici exceperant limites propriæ defensionis. Unde alii censent, nec improbabiler, quemcumque licite pugnantem non manere irregularem, etiamsi clericus sit et occidat. Alii id limitant, quando fit in defensionem boni communis, quod non solum æquiparatur, sed præfertur etiam propriæ vitæ, ac poterit interdum obligare ad pugnam. Tunc porro mihi fere certum est non contrahi irregularitatem¹, atque ita sentit Sylvester, verbo *Bellum*, 3, quæst. 2, tum quia non est rationi consentaneum, damnum reportari ex actione, ad quam ex charitate obligamur simpliciter; tum etiam quia hac ratione dixit Cajetanus 2. 2, quæst. 33, art. 7, non fieri irregularem, qui accusat in casu criminali, cum tenetur. Si vero bellum sit licitum, non tamen sub obligatione, res est valde dubia, eo quod tunc non urgeat inevitabilis necessitas; securius ergo est dispensationem obtinere in eo casu. Advertendum est autem, si interdum liceat clerico pugnare propriis manibus ex dispensatione Pontificis, illum non contrahere irregularitatem. Nam qui dispensat in principali, dispensare censetur in concomitante.

7. *Objectio duplex.*—*Ad objectiones, de quibus in tom. illo de Censur., disp. 47, sect. 6, num. 8.*—Sed contra: nam sequitur non licere clericis interesse bello, et animare milites ad pugnam, vel si id faciant, contrahere irregularitatem; idemque videtur sequi de clericis dantibus consilium aliis, ut eant ad bellum. Respondetur hoc posterius nullam habere difficultatem, quia nec per se malum est, nec prohibitum, imo consuetum in Ecclesia, ut patet, 23, q. 2; non enim consulitur homicidium, sed actus fortitudinis et justitiæ; sicut consilium judici recte damus ut juste judicet. Aliud autem prius Sylvester, verbo *Bellum*, 3, quæst. 2, sentit licere solum in bello defensivo, et adhuc in illo irregularitatem incurri, si in actuali conflictu clericus excitet milites, cum Hostiens., cap. *Cum in dubiis*, de Pœnis.

¹ Vide in tom. de Censur., disp. 46, sect. 3.

Sed imprimis dicendum neque illud per se malum esse, neque in jure prohiberi, consuetudinemque docere contrarium. Convenit tamen id non præstare sine licentia Episcopi, vel superioris. Quod indicatur in cap. *Si quis Episcopus*, et capit. *Quo ausu*, 23, quæst. 8. Similiter credo verius ibi non contrahi irregularitatem, nisi directe intendat et excitet ad homicidium clericus. Quod si tantum exhortetur ad fortiter agendum, nulla est irregularitas, quia neque in jure exprimitur, neque ipse cooperatur moraliter homicidio, ac denique quia eadem ratio est de consulendo. Ita Navar., cap. 27, num. 216; et Covarr., supra. Tandem quæri posset quisnam dispensare valeat in hac irregularitate, de quo vide Sylvestr., supra, et Cajetanum, verbo *Irregularitas*. Dico breviter solum Summum Pontificem dispensare posse, nisi res esset occulta, quæ expresse indulgetur Episcopis in Tridentino, sess. 24, cap. 5 Reform. Qui tamen casus raro accidit in materia belli, de qua tractamus (De hac dispensatione in tomo de Censur., disp. 41, sect. 2).

SECTIO IV.

Quis sit justus titulus belli, stando in ratione naturali.

Fuit error Gentilium, qui putarunt regnorum jura esse posita in armis, licereque bella indicere solum ad nomen ac divitias comparandas; quod etiam in ratione naturali est absurdissimum (De hac quæstione sequenti late Molina, de Just., disputat. 102, 104, 105, 106).

1. *Prima conclusio.*—*Prima ratio.*—Dico ergo primo: nullum potest esse justum bellum, nisi subsit causa legitima et necessaria. Est conclusio certa et evidens. Rursus, causa hæc justa et sufficiens, est gravis injuria illata, quæ alia ratione vindicari aut reparari nequit. Ita docent Theologi omnes, sumiturque ex capit. *Dominus*, 23, quæst. 2, multaque congerit Covarr. supra. Ratio est prima, quia ideo bellum licet, ut respublica possit se indemnem tueri, alias contra bonum generis humani vergit, propter cædes, ac damna fortunarum, etc.; ergo si ea causa cesset, cessabit quoque belli justitia. Secundo: in bello spoliuntur homines propriis bonis, libertate et vita; at hæc facere sine justa causa est prorsus iniquum, alioquin possent homines sine causa se mutuo interficere. Tertio, bellum, de quo